

Hoe beoordeelt de BBD vlinderwaarnemingen?

Tekst:
Cor Zonneveld en
Martin Scheper

Wie zou er niet eens een koningspage willen zien in Nederland!? Natuurlijk zijn atalanta's, boomblauwtjes en dagpauwogen prachtige vlinders, maar zeldzame vlinders zoals de grote vos of de keizersmantel zijn de krenten in de vlinderpap. Veel mensen geven zo'n bijzondere waarneming door aan De Vlinderstichting. Hoe komt De Vlinderstichting erachter of een doorgegeven krent geen klontje in de pap was?

Dambordje?

Elk jaar komt er bij De Vlinderstichting een flinke berg waarnemingen binnen. Bij een waarneming is het onder andere nodig door te geven waar en wanneer de soort is gezien. Het is denkbaar dat er fouten worden gemaakt bij de determinatie of het doorgeven van de plaats en de datum. Door een invoerfout kan bijvoorbeeld een heivlinder per ongeluk in mei gevlogen hebben. Daarom worden waarnemingen gecontroleerd, zodat het waarnemingenbestand zo betrouwbaar mogelijk blijft.

Een deel van de waarnemingen valt in de categorie bijzonder, zie Bouwman en Groenendijk (2006) en verderop in dit artikel. De Vlinderstichting wil deze waarnemingen extra goed gedocumenteerd hebben. Wie een bijzondere melding doet krijgt daarom een navraagformulier toegestuurd. Onder het kopje 'Belangrijke punten in de beoordeling' gaan we hier dieper op in.

In de herfst van 2007 is de nieuwe Beoordelingscommissie van Bijzondere Dagvlinderwaarnemingen (BBD) van start gegaan met het beoordelen van deze formulieren. Hierbij is begonnen met het wegwerken van een achterstand die in de afgelopen jaren helaas is ontstaan.

Judging unusual butterfly records

Every year, Dutch Butterfly Conservation receives many records of unusual or rare species. Before these records can be entered into the national database, it has to be certain that they are reliable. A special commission was set up in 2007 with the aim of judging reliability.

A procedure has been set up, which starts up automatically when an unusual record is sent in. The observer informs the commission using a questionnaire that asks about the conditions while recording, how the species was determined, as well as for a detailed description, and any evidence, such as a photo. To keep judgment objective, the five members of the commission work independently, and the name of the observer is not known. Although independent of Dutch Butterfly Conservation, the commission communicates with it via one of their members. The observer is informed whether the record has been accepted or rejected once the members have reached an unanimous judgment.

Om alvast even een tipje van de sluier op te lichten: bij een melding van een dambordje is als bewijsmateriaal een foto bijgevoegd. De vlinder hierop is onduidelijk, maar de onderzijde van zowel de achter- als voorvleugel is te zien. Vanwege de groenige tint van de achtervleugel en de donkere vlek op de voorvleugel in het midden langs de voorrand, kwam de BBD tot de conclusie dat het geen dambordje maar het resedawitje betreft. Eveneens een bijzondere waarneming!

Wanneer is een waarneming bijzonder?

Een waarneming is bijzonder wanneer het een vlinder betreft die:

1. niet als standvlinder voorkomt in (de buurt van) het gebied van de waarneming
2. duidelijk buiten de normale vliegtijd is waargenomen.

Onder de eerste categorie vallen alle dwaalgasten en een aantal zeldzame(re) standvlinders. Een boswitje op de St-Pietersberg is een hele leuke waarneming, maar niet een bijzondere. Het boswitje heeft hier namelijk een populatie. Maar een boswitje in Amstelveen zou wel heel bijzonder zijn!

Een voorbeeld uit de tweede categorie is de oranje luzernevlinder. Deze vlinder heeft hier geen permanente populaties, maar de soort wordt vrijwel elk jaar in redelijke aantallen gezien, en dat kan echt overal zijn. Een waarneming van deze soort in de zomer of herfst is natuurlijk leuk (je ziet ze echt niet vaak!), maar niet bijzonder. In maart zou een melding echter wel bijzonder zijn.

Bij enkele soorten verschilt het van jaar tot jaar of de waarneming bijzonder is. Rouwmantels zijn in de meeste jaren zeker bijzonder, maar tijdens invasies (1995, 2006) worden ze in zulke grote aantallen gezien dat de status 'bijzonder' dan vervalt.

Werkwijze BBD

Het is de bedoeling dat de BBD aangestuurd wordt door De Vlinderstichting, maar wel onafhankelijk hiervan haar werk doet. De leden van de BBD zijn dan ook niet gebonden aan De Vlinderstichting, uitgezonderd Albert Vliegthart. Albert neemt de communicatie met De Vlinderstichting voor zijn rekening. De overige leden zijn: Hans van Oosterhout (voorzitter), Martin Scheper (secretaris), Bert van Rijsewijk en Cor Zonneveld.

De leden beoordelen onafhankelijk van elkaar de waarnemingen. Om dit zo objectief mogelijk te doen blijven de namen van de waarnemers buiten beeld. Albert kan als 'vlinderadmin' bij de website Waarneming.nl bijzonderheden doorspelen naar de BBD. In deze gevallen onderhoudt Albert zich van een oordeel. Wanneer de commissie unaniem is in haar oordeel ontvangt de waarnemer

een bericht: geaccepteerd of afgewezen.

Soms blijkt uit de omschrijving direct dat de gemelde soort niet juist kan zijn. Een vlinder die als 'heel klein en helderblauw' wordt omschreven, is nu eenmaal geen dwergblauwtje vanwege het helderblauw. De leden kunnen ook een verschillende mening hebben, zoals bij een waarneming van de grote vos. Deze was zeer uitgebreid beschreven, waarbij ook duidelijk werd dat een belangrijk kenmerk niet was opgemerkt. Drie leden oordeelden positief, twee leden bleven echter twijfelen. Dergelijke waarnemingen worden besproken op een vergadering. De uitkomst kan hier zijn: geaccepteerd, afgewezen of discutabel. Ook hiervan volgt berichtgeving. Afgewezen en discutabele waarnemingen worden wel bewaard, maar door De Vlinderstichting niet gebruikt voor beheeradviezen of een atlas.

Een discutabele of afgewezen waarneming is niet per definitie onjuist! De BBD beoordeelt op grond van de gegeven informatie. Als de vraag 'Kunt u de vlinder omschrijven?' wordt beantwoord met de wedervraag: 'Is dit nu nodig?', dan kunnen we de waarneming niet inhoudelijk beoordelen. Bij uitgebreide informatie was deze misschien wel geaccepteerd.

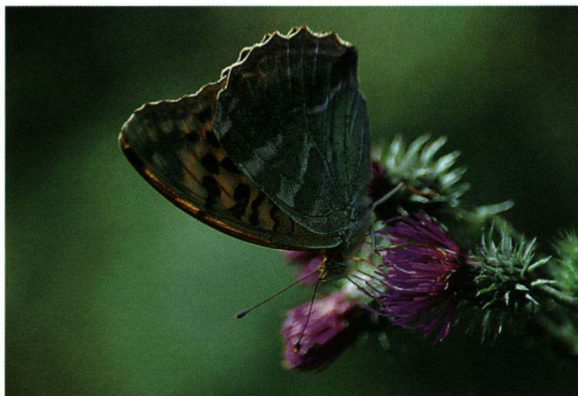
Belangrijke punten in de beoordeling

Het navraagformulier omvat vragen naar de waarnemingsomstandigheden, de ervaring van de waarnemer, het bewijsmateriaal, en de manier waarop de vlinder gedetermineerd is.

Het is natuurlijk het mooiste als je een vlinder op alle mogelijke manieren kunt bekijken. Maar soms zie je een vlinder voorbijvliegen, en heb je slechts enkele seconden om de vlinder te determineren. Hoe belangrijk dat is, hangt af van de soort. Een rouwmantel kun je in de vlucht heel goed determineren. Maar bij een duin- of een grote parelmoervlinder is het plezierig als de vlinder even gaat zitten zodat je de onderkant kunt bekijken! De ervaring van de waarnemer speelt, vooral in moeilijke gevallen, zeker een rol. Dat lijkt misschien gek: iedereen heeft toch een even grote kans om een bijzondere vlinder te zien? Ja, maar een beginner is vaak minder goed op de hoogte van bepaalde kenmerken dan een ervaren vlinderaar en is zich soms ook niet bewust van de bijzonderheid van een bepaalde soort. Hierdoor is de kans groter om tot een verkeerde determinatie te komen. Een foto als bewijsmateriaal is meestal een grote hulp bij de beoordeling. Wij willen dan ook iedereen die een foto heeft van een bijzondere waarneming sterk aanraden deze in te sturen, ook al staat de vlinder er wat klein of onscherp op.

Maar ja, je zult natuurlijk net zien dat je je fototoestel niet bij je hebt. Wat dan? Dan is het beste bewijsmateriaal dat je hebt een goede beschrijving van de vlinder. Het is vooral dit punt dat we graag onder de aandacht willen brengen, omdat veel navraagformulieren niet goed beoordeeld kunnen worden doordat de beschrijving gebrekkig is.

Zag je alleen de bovenkant van de vlinder, of ook de onderkant? En alleen de achtervleugel, of ook de voorvleugel? Was de vlinder vers en gaaf, of afgevlogen? Welke kenmerken zag je die belangrijk waren voor de

Martin Scheper

Keizersmantel, 19 juli 2007 nabij Ommen.

determinatie? Beperk je niet tot termen als kleur, vorm en grootte, maar specificeer ze. Bijvoorbeeld een parelmoervlinder, zeker zo groot als een atalanta, waarvan de onderzijde van de achtervleugel groenachtig van kleur is met witte of parelmoerkleurige strepen (zie foto).

Kort overzicht periode t/m 2007

In het verleden hebben de medewerkers van De Vlinderstichting al vele navraagformulieren beantwoord, maar door gebrek aan tijd is de hulp van de BBD ingeroepen. De achterstand die aan de BBD is voorgelegd betreft 214 waarnemingen, van 36 vlindersoorten. Ruim 20 soorten werden slechts incidenteel gemeld (drie keer of minder), terwijl de bulk van de meldingen betrekking had op de grote vos (35 keer), de koningspage (30 keer), en de kleine ijsvogelvlinder (29 keer).

Duidelijk is al wel dat de meeste van deze meldingen de toets der kritiek niet zullen doorstaan. Op de eerste plaats is van meerdere meldingen geen ingevuld navraagformulier terugontvangen. Ten tweede is op meerdere formulieren de omschrijving te algemeen van aard, en heeft deze geen betrekking op de belangrijke kenmerken. Nogmaals: het kan dan heel goed zo zijn dat een waarneming juist is, maar dat de BBD de geleverde documentatie niet overtuigend vindt.

Bij een klein aantal meldingen was de documentatie precies genoeg om tot een andere determinatie te komen, zoals het dambordje dat het resedawitje bleek te zijn. Of de rups van een koningspage die vrij nauwkeurig werd omschreven – alleen past de omschrijving precies bij de koninginnenpage! Blijkbaar een verwarring van op elkaar lijkende namen. Overigens lijken de koninginnenpage en de koningspage als vlinder ook enigszins op elkaar. Alle oordelen van de leden stonden nog niet op een rijtje tijdens het schrijven van dit artikel, maar het lijkt erop dat de meerderheid van het grote aantal meldingen van de koningspage, een zeer zeldzame zwerver, niet geaccepteerd gaat worden.

Het mag duidelijk zijn dat een kwaliteitscontrole van bijzondere waarnemingen nodig is. Het is de bedoeling dat de BBD jaarlijks verslag gaat doen van haar bevindingen. En zeg nu zelf: als je in het tijdschrift Vlinders of een atlas iets leest over bijzondere waarnemingen, dan wil je toch graag dat die informatie betrouwbaar is?

Literatuur

Bouwman, J. & D. Groenendijk (2006). Hoe om te gaan met zeldzame soorten? Vlinders 21(4): 22-23.